

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă

Început în 1881, Amintiri din copilărie constituie, după aprecierea unanimă a criticilor și istoricilor literari, opera de maturitate, capodopera marelui scriitor moldovean I. Creangă, fiind considerat "primul roman al copilăriei țărănești". Deși operă autobiografică, faptele, ideile, personajele nu sînt între totul reale. Rezultă că personajul principal al Amintirilor nu este scriitorul, ci Nică al lui Ștefan al Petrii, surprins și descris din perioada copilăriei, de cînd a făcut "ochi" și pînă ajunge "holtei, din păcate!".

Universul creației sale îl formează satul natal Humulești. Pentru autorul Amintirilor din copilărie satul natal este locul cel mai important și mai frumos din lume. Așa se explică de ce fiecare început și fiecare sfîrșit de capitol din cele patru ale Amintirilor cuprinde referiri directe la casa părintească, la oamenii, la frumusețile și rezonanța istorică a locurilor care împrejmuesc Humuleștii.

Capitolul I. Evocă frumusețile satului Humuleșit "stau cîteodată și-mi aduc aminte ce vremuri și ce oameni mai erau prin părțile noastre, pe cînd începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă rădica băietaș la casa părinților mei, în satul Humulești, din tîrg drept peste apa Neamțului; sat mare și (răzășesc) vesel, împărțit în trei părți care se țin tot de una; Vatra Satului, Delenii și Bejenii."; și mîndria de-a aparține prin naștere acestui sat vechi, răzășesc: "Ș-apoi Humulești și pe vremea aceea nu erau numai așa un sat de oameni fără căpătîi, ci sat vechi, răzășesc întemeiat în toată puterea cuvîntului; cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mîndre, care știau a învîrți hora dar și suveica, de vuia satul de votale în toate părțile, cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporani ca aceia, de făceau mare cinste satului lor".

În continuare scriitorul evocă imagini din viața de școală: dascălul Vasile, calul Bălan, luarea cu arcanul la oaste, plecarea cu bunicul David Creangă din Pipirig la școala din Broșteni, împlinirea cu rostogolirea stîncii peste casa Irinucăi. Din împlirile relatate remarcăm elogiul adus părintelui "Ioan de sub deal" în calitatea lui de întemeietor de școală, prin chilia "durată la poarta bisericii pentru școală".

Partea a II.-a a Amintirilor descrie casa părintească din anii fericiți ai zburdalnicei copilării: "Nu știu alții cum sunt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești (...) parcă-mi saltă și acum inima de bucurie. Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile (mele) îmi erau sănătoși, și casa ne era îndestulată și copiii și copilele megieșilor erau de-apururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!". Apoi povestește peripețiile cu uratul de Anul Nou, la cireșe, cu pupăza din tei și la scădat.

Partea a III.-a enumeră vestitele locuri din jurul Humuleștilor: "și satul Humulești în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de privesăta lumii ca alte sate; și locurilecare înconjură satul nostru încă-s vrednice de amintire...; apoi istorisește împliniri din vremea cînd era elev la școala din Fălticeni, împreună cu

Oslobanu, Trăsnea și Mogorogea, în gazdă la ciubotarul Pavăl, ascultînd cîntecele din fluier ale lui Moș Bodrîngă.

În partea a IV.-a Nică al lui Ștefan al Petrii nu mai este copilul care prinde pupăza pe ouă, care fură cireșe, ci este acum "holtei din păcate" iar satul natal îi apare ca loc al primelor iubiri. De aceea legătura cu satul său natal este acum mult mai strînsă: "Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, țăranul de la munte strămutat la cîmp, și pruncul, dezlipit de la sînul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, cînd veni vremea să plec la Socola, după stăruințele mamei". Satul este văzut îndeosebi prin ceea ce impresionează sufletul său de flăcău (hore, petreceri etc, toate avînd ca fundal cîntecul de dor ce se revarsă din strunele viorii lui "Mihai scripcariul din Humulești" în "puterea nopții").

Sufletul adolescentului Nică este acum mult mai deschis sensibilităților cromatice și vizuale ale împrejurimilor satului natal: "Dragu-mi era satul nostru cu Ozana ceafrumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire cetatea Neamțului de atîtea veacuri! Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie..." și scriitorul surprinde amărăciunea din sufletul copilului care se dezrădăcinează, se desprinde de paradisul copilăriei.

Impulsul creator al "Amintirilor din copilărie" este iubirea de casă, dragostea pentru universul mirific al copilăriei luminată de prezența părinților, fraților, consătenilor și aureolată de farmecul locurilor natale.

Deși în Amintiri scriitorul privește retrospectiv, cu ochii copilului de odinioară, lipsit de griji, preocupat de jocurile sale și nu de neajunsurile oamenilor, sînt zugrăvite în această operă și destule aspecte amare de viață rurală.

I. Creangă îi admiră pe harnicii țărani humuleșteni, gospodari vestiți, care "nu-s trăiți ca în bîrlagul ursului, ci au fericirea de a vedea lumea de toată mîna", fiind ei așezați pe drumuri umblate. Ei erau însă "răzăși fără pămînturi, nevoiți să-și cîștige existența mai mult din confecționarea și vînzarea sumanelor.

Sărăcia în care se zbăteau mulți țărani este evidentă în prezentarea gospodăriei Irinucăi "toată averea Irinucăi erau cocioaba, doi boi, un țap și două capre slabe și rîioase".

La țară existau puține școli și cele care funcționau erau create de particulari, care adesea urmăreau numai beneficii personale, cum era cazul catihetului Conta de la Fălticeni. Școlile nu aveau localuri proprii ca în cazul scolii din Humulești. Copiii trebuiau să plătească taxe mari și din această cauză mulți rămîneau pe dinafară. Statul nu era preocupat nici de pregătirea cadrelor didactice. Învățătorii erau improvizați din dascălii bisericilor, din preoți sau călugări "care și ei se mirau cum au ajuns profesori". Acestia nu le explicau niciodată nimic, îi învățau mai ales rugăciuni și cîntece religioase. Nu existau manuale, învățau pe cărți bisericesti (ceasloave) și cînd exista cîte un manual școlar, acela era așa delimitat (gramatica lui Trăsnea) sau de greșit, că mai rău încurca pe copii. Elevii neavînd o bună îndrumare didactică erau obligați să memoreze fără a înțelege ceva. În școli se folosea bătaia (Sfîntul Niculai și Calul Bălan).

Călugării și preoții sunt aspru criticați, ei formau o categorie de privilegiați. Pe preoții noștri din sat nu-i încape cureaua de pîntecari ce sînt, căci "popa are mîna de luat, nu de dat; el mănîncă și de pe viu și de pe mort". Clericii transformaseră biserica într-o tarabă, un mijloc de îmbogățire sigură și rapidă.

Este apoi criticată recrutarea în armată (prinderea cu arcanul a lui bădița Vasile); și lipsa de grijă a statului față de sănătatea publică, lipsa oricărei asistențe medicale la Humulești "medic" era moș Vasile Țandură, iar descîntecele țineau locul tratamentelor.

Umorul în Amintiri din copilărie

Umorul este o formă a rîsului, o manifestare a bunei dispoziții. La I. Creangă umorul este alături de oralitate trăsătura dominantă a Amintirilor din copilărie. Umorul la Creangă este unul sănătos, de origine populară.

Principalele categorii ale umorului sînt: umor de situație (izvorît din fapte, situații, întîmplări: prinderea muștelor cu ceaslovul, molipsirea de rîie de la caprele Irinucăi, aplicarea poștei la tălpi, bătaia dintre Mogorogea și Pavăl, întîmplarea de la scăldat, vînzarea pupăzei etc); umor de caracter (izvorît din felul de a fi al unor personaje: Mogorogea, moș Chiorpec, Trăsnea, popa Buligă - zis și Ciucălău etc); umor de limbaj (izvorît din folosirea de locuțiuni, zicători și proverbe, menite a provoca rîsul: "îs mai aproape dinții decît părinții", "se ține ca rîia de om", "au tunat și i-au adunat", "milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima"; ori expresii ca: "va-i nevoie", "calea - valea", "bine - rău").

Sursele umorului le reprezintă întîmplările hazlii, buna dispoziție a autorului, (Nică face haz de necaz), prezența glumei în mijlocul lucrurilor celor mai serioase "Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvîntul, de joi pînă mai apoi, pentru că așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă de felul meu; și nu mă laud, că lauda-i față; prin somn nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi dea alții; și cînd era de făcut ceva treabă, o cam săream de pe-acasă"; ironia "Moș Luca de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să-i spui că aduci niște drobi de sare de la ocnă și las' dacă nu tear crede fiecare"; autoironia "În sfîrșit, ce mai atîta vorbă pentru nimica toată? Ia, am fost și eu, în lumea asta, un bot cu ochi, o bucată de humă însuflețită din Humulești care nici frumos pînă la douăzeci de ani, nici cuminte pînă la treizeci și nici bogat pînă la patruzeci nu m-am făcut. Dar și sărac ca anul acesta, ca în anul trecut și ca de cînd sînt, niciodată n-am fost".

Limbajul Artistic este de o frumusețe și originalitate inimitabilă. Farmecul incomparabil al stilului lui I. Creangă vine din frumusețea limbii neamului românesc. Mijloacele lingvistice folosite dau impresia de oralitate prin folosirea maximă a interjecțiilor onomatopice (ha! ha! ei! tuști! zbîrr!) a expresiilor onomatopice și a verbelor imitative (haț! a horăi, a gâbui).

Senzația de oralitate e provocată și de mulțimea expresiilor specifice limbii vorbite (vorba ceea, hăt bine, pace bună) a zicerilor tipice (toate ca toate, de voie de nevoie) a întrebărilor și exclamațiilor (ori mai știi păcatul, grozav s-a spăriat, ce-i de făcut?). Alteori în text apar versuri populare sau fraze rituale: La plăcinte înainte / Și la război înapoi. Decît la oraș codaș ? Mai bine-n satul tău frunțaș. Deosebită este și folosirea cuvîntului "mai" "ce mai de pomi s-au pus în țintirim (mulți). Alteori e folosit ca abverb "mai rămîneți cu sănătate". Caracterul de oralitate provine și din folosirea dativului etic: "si-am căzut în Ozană cît mi ți-i băietul"; sau folosirea unor expresii ori locuțiuni populare: "încaltea", "ca mai ba", "a cu-i a cu".

Orală e și sintaxa frazei. Autorul lasă cuvintele să se înșire după o ordine a vorbirii și nu a scrisului, unde topica e mai controlată: "și hărsita de mătușa nu mă

slăbea din fugă nici în ruptul capului; cât pe ce să puie mâna pe mine", "și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga, pînă ce dam cînepa toată palancă la pămînt". De asemenea majoritatea frazelor se leagă între ele prin conjuția coordonatoare copulativă "și" "Și cînd învățam eu la școală, mama învăța cu mine acasă. Și citea la ceaslov, la psaltire și Alexandria mai bine decît mine, și se bucura grozav cînd vedea că mă trag la carte.

Comparațiile sunt din limbajul popular: "cum nu se dă scos ursul din bîrlog... așa nu mă dam eu dus din Humulești"; "doi cai ca niște zmei".

Epitetele sunt adesea regionalisme sau creații lexicale proprii: călugării o adunătură de zamparagii "dugliși", "mîine, poimîine aveam să ne trezim niște babalîci gubaci", - dac-ar ști el ghillhănosul și ticăitul, de unde am pornit astă noapte".

Arta literară constă în "modul spunerii" în hazul povestirii. I. Creangă îmbină cu măiestrie modurile de expunere:

Narațiunea sau relatarea în direct a naratorului, e însuși firul povestirii. Pe firul acestei povestiri se pot distinge momentele subiectului mai ales în partea a IV.-a.

Descrierea apare în două momente ale acțiunii, cînd evocă universul copilăriei și cînd își întoarce privirea înapoi, spre munții Neamțului, din vârful codrilor Pașcalilor.

Dialogul ascunde conflictul, dezvăluie sufletul personajelor, gîndurile, sentimentele, temperamentele, înviorează acțiunea, o propulsează.

Monologul interior apare în noaptea dinaintea plecării, în ceasul disperat al întoarcerii spre sine, a Eului înfrînt: "zicînd în sine-mi cu amărăciune: ce necaz de capul meu".

G. Calinescu scria "Creangă este expresia monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numește poporul român".